

АСПЕКТИ НА УСТОЙЧИВОТО ТУРИСТИЧЕСКО РАЗВИТИЕ

докт. Ваня Маникатева

Международно висше бизнес училище

Резюме. Изграждането на устойчиво общество е сериозно предизвикателство за правителствата, които играят основна роля за неговото насърчаване, определяне на политики, които променят виждането, че човек трябва да преследва икономически растеж на всяка цена.

Туризмът е сложно явление, което включва разнообразие от променливи и връзки. Той се разбира като дейност от основно значение за обществото и един от основните фактори на човешкото взаимодействие и интеграция, (политически, културни и икономически), в един свят, все по-глобализиран във всички неговите аспекти.

Устойчивото развитие на туризма разглежда културната автентичност, икономическият ефект, социалното включване, опазването на околната среда, качеството на услугите и капацитета на местното управление като условия от основно значение за дългосрочната жизнеспособност на туризма. Туристическата устойчивост зависи от планирането и начина, по който се осъществяват основни аспекти, които го подкрепят. Аспектите, които трябва да се вземат предвид са: икономически, социално-културни и политико-институционални едновременно.

Устойчивото развитие е напредъкът в политическите, социалните, икономическите, екологичните, здравните, технологичните, културните и рекреационните аспекти на живота в общността. То е свързано с подобряване на качеството на живота. Съдържа не само материалните но и нематериалните аспекти на живота – всички аспекти на благополучието от здравния статус до икономическото благополучие и политическата свобода.

Оценките на устойчивостта на туризма трябва да се разширяват и задълбочават във всички нейни аспекти, успоредно с развитието на туристическата индустрия и увеличаването на променливостта и сложността на влиянията ѝ.

Представената студия анализира в теоретичен план концепцията за устойчиво развитие на туризма и нейните основни аспекти.

Ключови думи: аспект; туризъм; устойчиво развитие; принципи
JEL Z32, Z38

Увод

Туризмът е комплексен сектор, сложна социално-икономическа система с пространствен характер и многоаспектност – преплитат се и се сблъскват екологичните, икономическите и социалните измерения на устойчивото развитие, както и конфликтите на интереси.

Туризмът е динамичен и бързо растящ по обем – най-голямата световна индустрия; индустрия на бъдещето. Туризмът има потенциала да разрушава средата и собствения си капитал, да разширява пространствено антропогенния натиск. Туризмът използва по специфичен начин ресурсите без да ги изнемва, но те все пак имат ограничен капацитет.

За туризма е характерен „омагьосаният кръг на растежа и самоунищожението” (Krippendorff 1984). Туризмът е сред факторите съдействащи за задълбочаване на глобалните екологични проблеми. От друга страна туризмът може да носи икономически социални и екологични ползи за отделните дестинации.

Устойчивостта се разбира като принцип на структуриране на процеса на развитие, съсредоточен върху икономическата ефективност, защита на разнообразието, опазване на околната среда и социална справедливост.

И как трябва да разбираме туризма в контекста на устойчивостта?

Туризмът се разбира като дейност от основно значение за обществото и един от основните фактори на човешкото взаимодействие и интеграция (политически, културни и икономически), в един свят, все по-глобализиран във всички неговите аспекти.

Jafari (1990) прави интересен исторически преглед на туризма „като обект на изследвания и учебен интерес”. Той разграничава четири традиции в литературата за изследване на туризма, изградени върху различни перспективи по отношение на влиянието на туризма и отразяващи еволюцията на разбиранията за развитието на туризма (Воденска 2001).

Първата платформа е т.нар. *застъпническа платформа* (1950-1960). Появява се след Втората световна война, във времето на икономически реконструкции и експанзия и силно подчертава положителните икономически влияния на туризма. Налице е силно насърчаване на туризма, основано на разбирането че той генерира икономически и социо-културни ползи, стимулира икономическото развитие.

Алармираща платформа (1960-1970) Нерегламентираното развитие на туризма, особено на масовия туризъм води до неприемливо високи екологични, икономически, социо-културни щети в приемащите дестинации. Появява се икономиката на околната среда и методите за изследване на въздействията на туризма върху околната среда. Тази платформа съвпада с увеличаване на академичния изследователски интерес към туризма. Тази платформа отправя предизвикателство към адвокатската позиция на първата платформа, като изброява редица негативни последици от туризма за местното население.

Адаптивната платформа се появява през 80-те години на 20 века в резултат на търсенето на алтернативни форми на туризма, които биха имали по-малко отрицателно въздействие. Описанието на различни алтернативни форми на туризма, които да са обществено насочени, малкомащабни и отговорни към околната среда фокусира вниманието върху различни нови, меки, зелени, отговорни и местни форми на туризъм, за които се твърди, че ще имат по-малко негативни влияния. Докато тези нови форми на туризъм се описват много оптимистично, нараства обемът на литературата, подлагаща на съмнение тяхното по-малко негативно влияние.

Джафари описва четвъртата платформа като платформа, базирана на знание. Тя се появява в средата на 80-те години на XX век и цели да се основе на научни знания. Съвпада с възприемането на принципите на концепцията на устойчивото развитие на туризма. Смята се, че устойчивото развитие на туризма може да се прилага при всички видове туризъм и независимо от мащаба на развитието му. Търсят на начини за операционализиране на концепцията за устойчивото развитие на туризма.

Четирите платформи са възникнали и са се развивали в исторически аспект, никоя от тях не е изместила друга, така че сега всички могат да бъдат срещнати в туристическата литература.

Според Clarke (1997) е налице еволюция в противопоставянето между големия и малкия туризъм като полярни противоположности – масовият и алтернативният туризъм са силно противопоставени, като вторият е синоним на устойчиво развитие. Те в същото време се характеризират с преход от едно състояние в друго – масовият и устойчивият туризъм продължават да са две крайности, но може да се осъществи преход, движение към устойчивост – масовият туризъм може да бъде подобрен, като устойчивостта не зависи от

мащаба на туризма. Тя смята, че устойчивостта е цел, към която всеки туризъм, независимо от мащаба си, трябва да се стреми да постигне.

Устойчиво туристическо развитие

Prosser (1994) смята, че съществуват 4 сили на социална промяна, които могат да доведат до устойчиво развитие на туризма – недоволство от съществуващите продукти, екологично съзнание и културна чувствителност, оценка и реализация на местните ресурси и на тяхната уязвимост.

Според Bramwell & Lane (1993) устойчивостта е като обещание, като средство за решаване на проблемите по отношение на отрицателните въздействия на туризма и поддържане на неговата дългосрочна жизнеспособност.

Концепцията за устойчивото развитие на туризма е положителен подход, предназначен за намаляване на напрежението, породено от сложното взаимодействие между туристическата индустрия, туристите, околната среда и приемащите общества, така че в дългосрочен план капацитетът и качеството да се запазват.

Cater (1993) определя 3 ключови цели на устойчивия туризъм – повишаване на жизнения стандарт на населението домакин в краткосрочен и дългосрочен аспект; удовлетворение на нуждите на туристите и защита на природната среда с цел постигане на предходните цели.

Едно от най-пълните определения за устойчив туризъм е на Butler (1999) – „това е туризъм, който може да запази своята жизнеспособност в даден регион и в безкраен период от време. Но и туризъм, който се развива в определена територия по такъв начин и в такъв мащаб, че да остане жизнеспособен за неопределен период от време, без да разруши или наруши средата в която съществува социална и природна като съдейства за успешното развитие на всички останали дейности и процеси “

Eber (1992) приема, че ако туризмът наистина бъде от полза за всички заинтересовани страни, то тогава може да се твърди, че е постигната устойчивост. Устойчивостта в дългосрочен план трябва да гарантира, че ресурсите не са свръхконсумирани, че са защитени природните човешките среди, че туризмът е интегриран с други дейности, които да предоставят реални ползи за местните общности, че местните хора са ангажирани и включени в планирането и изпълнението и, че културите и хората се уважават.

Дефиницията на UNWTO (1996) за устойчиво развитие на туризма е следната – „Устойчивото развитие на туризма отговаря на нуждите на настоящите туристи и приемащите региони като същевременно се опазват и увеличават възможностите за бъдещето. То предвижда управление на всички ресурси по такъв начин, че икономическите, социалните и екологичните нужди да могат да бъдат задоволени, като същевременно се запази културното единство, основните екологични процеси, биологичното разнообразие и системите за поддържане на живота“.

Според UNEP and UNWTO (2005) туризмът, който отчита напълно своите настоящи и бъдещи икономически социални и екологични последици, удовлетворяване на потребностите на гостите, индустрията, околната среда и местното население може да бъде определен като устойчив.

Устойчивостта води до по-добро разпределение на доходите, насърчава социалното включване и дава възможност за участие в планирането на регионално ниво, на общини, които нямат съответния потенциал за туризъм, което ги кара да търсят своята агрегация в процеса на развитието на туризма, чрез неговите потенциали, особености и производствен капацитет.

За Световната организация по туризъм (ОМТ, 00) развитието на устойчивия туризъм е непрекъснат процес, който изисква мониторинг на въздействията, които може да причини, така че, с управление, е възможно да се минимизират отрицателните въздействия и да се максимизират ползите и потенциала, чрез въвеждане на превантивни мерки или коригиране на указанията.

Също така според СОТ този процес изисква ангажираност на всички участници, свързани с туризма, главно публичната власт, която трябва да насърчава и подкрепя процеса, стимулирайки участие на обществото чрез изграждане на консенсус.

Следователно, продуктите за устойчив туризъм трябва да се разработват в хармония с околната среда и местните култури, така че те да станат постоянни бенефициенти, а не само зрители на целия процес.

Концепцията за устойчивост трябва да се разбира като основен принцип в преформулирането на националното планиране на туризма с оглед на неговата роля като ръководен елемент от модела за развитие на туризма. Трябва да се обърне внимание на връзката между туризма и устойчивостта чрез принципите, които ръководят разбирането на различните му аспекти, а именно:

- устойчивост на околната среда;
- икономическа устойчивост;
- социокултурна устойчивост;
- политико-институционална устойчивост.

Според France (1997) въз основа на критериите за устойчивост туризмът трябва:

- да бъде едновременно екологично насочен и икономически жизнеспособен;
- да разпределя справедливо ползите от него;
- да спазва етиката и да бъде социално приет от приемащата общност;
- да се интегрира с всички аспекти на околната среда, за да се зачитат крехкостта и капацитета на посещаваните райони;
- да насърчава участието на всички участващи в сектора, като опазване на културното и природно наследство, чрез сътрудничество, планиране и управление;
- да гарантира удовлетворението на туристите и едновременно с това да ги насочват към опазване на околната среда и зачитане на местната култура;
- да бъде интегриран с местната икономика и да насърчава подобряването на качеството на живот на приемащите общности;
- задължително да се планират и прилагат принципите на устойчивост към всички компоненти на туристическия продукт (от използвания транспорт, хармонията на изградените съоръжения с околната среда, въпросът за инфраструктурата и санитарните условия, ефективно използване на енергията и др.);
- да се провежда отговорен маркетинг;
- да се проучва и наблюдава туристическата дейност, за да се гарантира, че развитието ѝ се извършва в съответствие с принципите и критериите за устойчивост, така че да има развитие и да не се допускат негативни резултати.

Моделът за устойчиво развитие на туризма разглежда културната автентичност, социалното включване, опазването на околната среда, качеството на услугите и капацитета на местното управление като условия от основно значение за дългосрочната жизнеспособност на туризма.

В Бразилия, например, няколко организации проучват и анализират начини за операционализиране на устойчивото развитие в туризма, като бразилския съвет за устойчив туризъм, предлага седем технически принципа. Нека да видим какви са те:

- спазване на действащото законодателство: туризмът трябва да спазва действащото законодателство в страната, на всички нива и международните конвенции, подписани от бразилското правителство;

- гарантиране правата на местното население: туризмът трябва да се стреми да насърчава механизми и действия на социална, екологична и справедлива отговорност, включително защита на човешките права на земеползване, поддържане или разширяване в средносрочен и дългосрочен план, на достойнството на ангажирани работници и общности;

- опазване на природната среда и нейното разнообразие: на всички етапи при прилагане и функциониране на туризма, като възприеме минимални практики за въздействие върху природната среда, ефективно наблюдение и съдебен спор, за да допринесе за поддържане на динамиката на природните процеси и техния ландшафт, физически и биологични аспекти, отчитане на съществуващия социален и икономически контекст;

- признаване и зачитане на историческото и културното наследство на регионите и местностите;

- стимулиране на социалното и икономическо развитие на туристическите дестинации: туризмът трябва да допринесе за укрепването на местните икономики, квалификация на хората, нарастващото население, работа, заетост, доходи, насърчаване на местния капацитет за развитие на туристически предприятия;

- гарантиране качеството на продуктите, процесите и нагласите: туризмът трябва да оценява удовлетвореността на туристите и да проверява приемането на хигиенни стандарти, създадени за безопасност, информация, екологично образование и услуги, документиран, разпространен и признат;

- установяване на отговорно планиране и управление: туризмът трябва да установи етични бизнес процедури, насочени към ангажиране на социална, икономическа и екологична отговорност на всички нива на туристическото предприятие, повишаване ангажираността на неговия персонал, доставчици и туристите по въпроси, свързани с устойчивостта, чрез разработването на неговата мисия, цели, стратегии, планове и процеси на управление.

Две са основните предизвикателства пред развиването на устойчивия туризъм:

Как дадена туристическа дестинация да е продуктивна икономически и да запази природните ресурси и идентичността на местните общности?

Как да се изгради по-справедлив социален ред, така че туризмът да допринесе за производството и справедливото разпределение на средствата, които генерира, т.е. да се постигне намаляване на бедността, регионалните неравенства и насърчаване на социалното приобщаване?

Съответната тема е от обществения дневен ред и в академичните изследвания, където мисленето за развитието на туризма по устойчив начин също се превърна в предизвикателство за професионалистите, работещи със сектора през последните десетилетия. Както в съществуващата библиография, така и в технически и изследователски доклади, устойчивостта на туризма се разглежда като мощна възможност за насърчаване на социалното приобщаване, укрепване на гражданството и идентичността на местното население.

Друг основен момент е гаранцията за добро преживяване, което носи удовлетворение на туристите.

Устойчивостта е сложна функция, която съчетава пет променливи: взаимозависимост, рециклиране, партньорство, гъвкавост и разнообразие.

Принципът на взаимозависимост се отнася до мрежата от взаимоотношения, в които успехът на цялото зависи от всеки един, точно както успеха на всеки човек зависи от цялото. Тази визия предполага дълбоки промени в ценностите и промяна във възприятието: необходимо е да се съсредоточим повече върху взаимоотношенията, отколкото върху обектите, което налага системен поглед върху туризма.

Тъй като всички организми в една екосистема произвеждат отпадъци, отпадъците от един могат да се подават на друг, следователно има възможност за рециклиране. Продуктивните процеси се нуждаят от енергия и ресурси, материали, които имат екологични и социални разходи, които обикновено се изчисляват в края на процеса. Нанесените щети и публичните разходи за ремонтите правят този продуктивен процес приватизиране на печалби и социализиране на загубите.

Принципът на партньорство се отнася до установяването на връзки и асоциации, които позволяват на партньорите да знаят и разбират по-добре нуждите на другите. И тук е необходима трансформация на менталитета, защото това, което се оценява като умение в съвременността, като конкуренция, разширяване и господство, трябва да даде място за сътрудничество и толерантност.

Принципът на гъвкавост се отнася до способността за адаптиране към външни стимули, така че системата да не се срути. Това е трудният баланс между стабилност и промяна, между вяност към корените и отвореност към новото, между опазването на реда и свободата и творчеството на агентите. Тези различия са показателни за многообразието и жизнеността на една общност.

Другият принцип е този на разнообразието. Това позволява реконструкция, реорганизация на отношенията между членовете на общността, като разликата и многообразието не трябва да се превеждат като неравенство. А принципът на справедливостта (равенството в разликата) е в основата на принципа разнообразие. Важно е да се има предвид, че основният положителен аспект на туризма, в страна на социални и културни неравенства като България, е да допринесе за намаляване на социално-икономическите неравенства и в този смисъл устойчивостта трябва да помогне за връзката между бедността, околната среда и развитието. Това може да бъде направено чрез политики и програми, които могат да разширят възможностите на малкия бизнес и възможности за работа на всички нива.

От друга страна е необходимо да се консолидират принципите на устойчивост, които предполагат екология, която позволява възобновяване на утвърждаващите се етични ценности, култура на мир, диалог и толерантност и място за братство, разграничение и солидарност като централни елементи в социалните отношения и проблемите на околната среда. Възобновяването на тези ценности трябва да бъде свързано с борбата за демокрация и отваряне на нови пространства и конкретни механизми за включване и социално участие.

Дискусиите за развитието на туристическата дейност също трябва да имат динамичен характер, включващ нови елементи и нови перспективи на възприемане на дейността.

Туризмът има особени характеристики по отношение на другите сектори на икономиката: той има висока мощност на облъчване на своите предимства и има логично оригинално разполагане. Често се обмисля осъществяване на туристическа дейност, като една от единствените надежди за икономически депресираните региони. Необходимо е да

се разбере, че туризмът може да генерира предимства от гледна точка на икономическите показатели, но може да означава и влошаване на околната среда, загуба на местната идентичност, наред с други възможни негативни въздействия.

Два основни аспекта участват ефективно в баланса и хармонията в изграждането на устойчивост:

- политическият проблем, който присъства през целия процес и може да стимулира, окончателно, развитието на туризма на устойчива основа;
- въпросът за качеството на туристическите услуги и оборудване, фактор, който влияе пряко върху търсенето и това може да е от решаващо значение за успеха на туристическата дестинация или регион.

Туризмът, когато се планира и изпълнява в рамките на концептуалните принципи за устойчивост, укрепва местната и регионална култура, като същевременно запазва социална идентичност, насърчава културното многообразие на общности, групи и региони, с повишено самочувствие на индивиди / граждани.

Както бе споменато по-горе, туристическата устойчивост зависи от планирането и начина, по който се осъществяват основни аспекти, които го подкрепят. Аспектите, които трябва да се вземат предвид са: икономически, социално-културни и политико-институционални едновременно.

Аспекти на устойчивостта на туризма

Насърчаването на устойчивото развитие, или по-скоро изграждането на устойчиво общество, е сериозно предизвикателство за обществото и управляващите.

Основната роля на правителствата е да трансформират теорията в ефективни практически действия, които променят визията за растеж без планиране, „на всяка цена“, за да се включат основните аспекти за подобряване на качеството на живот и изграждане на дългосрочна визия. За да е възможен този процес, съставен от значителни промени в използването на ресурси, е необходимо управлението на инвестиции и насоки за развитие, на институционално ниво, да бъде съобразено с бъдещите и настоящите нужди на цялото общество.

Развитието на дадена туристическа дестинация, без подходящо планиране, може да доведе до бързо изчерпване на природните ресурси, дехарактеризирането на културно наследство и социални смущения. В резултат на това се появява драстично намаляване на туристическото търсене в населеното място, подчертаващо, че туристическият интерес е намален. Когато туристическата дейност е развита, за да търси само бърза печалба в краткосрочен план, без да се обмислят последствията от този модел на развитие, тя компрометира изцяло процеса и това съкращава жизнения цикъл на дадена дестинация. Търсенето на модел за развитие, който не влошава ресурсите, формиращи основата на туризма, стана фундаментално за увеличаване на ползите, които дейността може да генерира. Погрешно понякога се предлага устойчивият туризъм да бъде просто друг вид туризъм, синоним на екотуризм и противопоставен на масовия туризъм. Но концепцията за устойчиво развитие трябва да се прилага за всеки сегмент на туризма и във всякакъв мащаб, от масов туризъм в големите курорти до този, развит в малки мащаби и на крехки екологични места, с уникални екосистеми и запазена природа.

Туризмът трябва да бъде планиран и разглеждан като отворена система, взаимосвързана със социално-културните, екологичните, икономическите и политико-институционални сфери.

Икономически аспекти

Концепцията за икономическа устойчивост е свързана с тази за ефективност, икономическа конкурентоспособност и рентабилност. Следователно Световната организация по туризъм (ОМТ, 1997) го определя, както следва:

„Икономическата устойчивост се разбира като гаранция за ефективен растеж на туризма: създаването на работни места със задоволителни нива на доходи и контрол върху разходите и ползите от ресурсите, което гарантира приемственост за бъдещите поколения”.

Разбирането на тази концепция обаче трябва да бъде по-изчерпателна. Едновременно с характеристиката на ефективност и конкурентоспособност, икономическата устойчивост предполага вид икономическо развитие, което включва и екологични и социални аспекти. Различните измерения, които формират устойчивото развитие, са преплетени и трябва да бъдат икономически устойчиви.

Икономическата устойчивост гарантира, че развитието е икономически ефективно, гарантира справедливост в разпределението на ползите, произтичащи от това развитие и управлява ресурсите така, за да могат да посрещат нуждите на поколенията в бъдеще.

Например, даден хотел е построен на брега на красива река в близост до малък град. Мястото е с изключителна красота и вече привлича много хора. Туристите се чувстват насърчени да прекарват сезонните си почивки там. Броят на посещенията надхвърля очакванията; инициативата е успешна. След първоначалната инвестиция, хотелът постига очакваното количество и качество, което предполага, че е конкурентен и следователно печеливш.

С течение на времето започват да възникват проблеми. Наличието на високия брой хора в мястото започва да причинява нарастване на замърсяването на реката и нейните брегове, очевидно влошаващо нейните условия, създаващо проблеми на околната среда. Това е нов елемент, който може да застраши бъдещето на предприятието, тоест неговата устойчивост. Красивото място деградира и логично прогонва туристите. Изглежда, че опазването на околната среда е необходимо условие за икономическа устойчивост.

Туризмът взаимодейства със значителен брой сектори на икономиката. В резултат на това неговите положителни и негативни ефекти се разпространяват към повече икономически сектори. Следователно е важно да се разбере значението и измерението на тези взаимовръзки. Ето няколко примера:

- значението на туристическата дейност в икономиката нараства в света. През последните 50 години международният туризъм нараства със средногодишен темп 6% (изключение прави 2020 г., поради епидемиологичната обстановка (UNWTO, 2023);
- според СТО броят на международните пътувания се е утроил между 1995 и 2018 г., въпреки заплахите от тероризъм (UNWTO, 2020);
- според оценките, представени от СТО, туристическият авиотранспорт достигна триста милиона кацания през 2018 г. срещу 5 млн. през 1995 г. (UNWTO, 2020);

Туристическата дейност има характеристики, които я правят уникална сред икономическите дейности на дадена държава, особено тези в процес на развитие като България. И какво прави туризма специален? Има няколко фактора. Ето някои от тях:

Дори да се използва все по-квалифицирана работна сила, туризмът, като се има предвид огромната му фрагментираност, генерира голяма част от своите професии чрез хора с ниско образование: наети в хотели, ресторанти, барове, зони за развлечения, транспортни средства и др.

Във време, когато безработицата е значителна, туристическата дейност се появява с голямо сравнително предимство: да генерира работни места на по-ниска цена в сравнение с други икономически сектори.

По отношение на валутните приходи от туризма, има два основни начина за привличане на чуждестранна валута: чрез поток от чужденци, посещаващи дестинацията, а също и чрез преки инвестиции в туристическите дейности.

Социокултурен аспект

Концепцията за социално-културна устойчивост се свързва с принципите на хуманитарно общество, което дава възможност на хората да живеят достойно (правото да работят, образование, свобода и пр.).

Социокултурното измерение на устойчивостта следва да се разбира по следния начин: Социокултурната устойчивост е процес, насочен към подобряване качеството на живот и намаляване на нивата на социално изключване, чрез по-справедливо разпределение на доходите и ползите.

Очевидно е, че това измерение на устойчивостта е особено важно за развитието на регионалния туризъм и ще бъде постигнато, само ако през целия процес се оценява културно-историческото наследство, запазват се местните обичаи и се насърчава опазването на традициите и популярната култура, включително артистични прояви като музика, фолклор, танци, театър и занаяти, наред с други. По този начин човек може да потвърди, че социокултурната устойчивост предполага признаването на непрекъснатата необходимост от механизми за посредничество между заинтересованите страни по отношение развитието на общността, обществото, както на различни вътрешни групи по интереси, така и по отношение на групи с външни интереси.

Социокултурната устойчивост гарантира, че развитието увеличава контрола над хората, техния живот, съхранява културата и моралните ценности на населението и укрепва идентичността на общността. Тя цели да изгради по-цивилизован, егалитарен, т.е. с повече справедливост в разпределението на доходите и богатата ред, да намали разликата между жизнения стандарт на богатите и бедните.

Културата като обект и територия на борба за по-добра туристическа дестинация включва:

- реалност и светоглед, които трябва да бъдат развити, стремящи се да преодолеят потисничеството и неравенството;
- чрез държавни програми гражданите да могат да се борят за своите права, за своето благосъстояние, разграничаване на територии и печелене на постижения.

Концепцията за социално-културна устойчивост на туризма преминава през идеята за гражданство и етичен хоризонт в социалната намеса. Преди всичко трябва да се обърне внимание на признанието, оценката и зачитането на културно-историческото наследство от страна на рецептивната общност, от съществено значение за посетителя е оценяването на тези социокултурни и екологични особености, които съставляват туристическия продукт. За да стане това реалност, трябва да се прилага интегрирано планиране и да се инициират процеси на мобилизация и участие на общностите за определяне на приоритетни действия и дейности.

Процесите на развитие на туризма, закрепени в социално-културната устойчивост, представляват ефективно действие за справяне със ситуации на неравенство, икономически и регионален дисбаланс, тъй като те улесняват условията за включване и интегриране на мъжете и жените като социален капитал.

В движение, водено от идеята за равенство в различието, различни групи, исторически общности, етноси и народи, както и различни поколения, с различна сексуална ориентация, различни категории работници, хора с увреждания и ограничения на мобилността в обществото, могат да се включат в сектора на услугите и по-специално в туризма, хотелиерството и храненето, като малки предприемачи, селяни, занаятчии, работници и потребители.

Необходимо е да се разбере, че историческите промени в процеса в нашия свят се основават на движения отдолу нагоре, от малки към големи, от микро до макро. При този сценарий главни действащи лица могат да станат по-слабо развити страни, а бедните и социално изключените хора могат да станат главни действащи лица.

Всъщност в много страни туризмът означава напредък в социално-икономическите условия, подобрен жизнен стандарт и социално-културно обогатяване, водещи до усещане за социален и икономически просперитет.

Въпреки това в България, в много случаи нарастването на туристическия поток генерира или засилва вече съществуващите социално-културни несправедливости. Малцина се възползват от природното и културното наследство, докато повечето, особено възприемчивото население, нямат полза и опит и преобладава процес на социално и пространствено изключване.

Колкото по-голяма е разликата между бедните и богатите, толкова по-малко е местното развитие. В случая на туризма и хотелиерството, социокултурната устойчивост се основава на принципа, че развитието в човешкия мащаб трябва да заложи на възможността за намаляване на структурното разстояние между бедни и богати в страната. Това означава възможност за изграждане на развитие, центрирано върху нови основи: автономия, независимост и задоволяване на човешките нужди.

Търсенето на социално включване трябва не само да отчита материалните нужди, но да включва въпроси за идентичност, самочувствие, индивидуалност и други централни проблеми на човешкото състояние. Също така трябва да се ръководи от оценката в стимулиране на културата, разбираана в нейния широк смисъл, като наследство на материални и нематериални (културни забележителности, фолклорни прояви, събития и т.н.) културни ценности.

За да се мисли за това какво е социално-културна устойчивост, от съществено значение е да се изясни какво се разбира под идентичност и общност. Можем да разберем термина „общност“, като се позоваваме на атрибути, практики и интереси, общи за няколко души, група или няколко групи.

Въз основа на тази идея е възможно да се разбере какво общо имат тези групи и какво им дава „идентичност“. В случая на туризма посредничеството между тези две гледни точки е от съществено значение. Следователно една рецептивна общност трябва да бъде пространство, представено от минимално съгласна група за валоризация на нейните ресурси.

По този начин концепцията за устойчивост изразява други измерения, освен първоначалната грижа за опазването на околната среда, тъй като устойчивото развитие не може да се постигне без участието в процеса на обществата и културите. Необходима е поддръжка на разнообразието и насърчаването на културата, оценката на населението, техните знания, практики и етнически ценности и опазване на популациите и включването им в икономиката.

По този начин туризмът трябва да се разбира като средство за опазване на екосистеми, пейзажи, ценности, традиции и местни и регионални култури, разглеждан като определящ

фактор за включването на групи и общности възприемчиви в своята производствена верига. Туризмът може да означава социално-икономически напредък, подобряване на стандарта на живота и социалното обогатяване на хората. Следователно централната роля на туристическата активност в социално-културното развитие е да насърчи увеличаването на социалното благосъстояние, тъй като това е публична политика, програмирана да осигурява свободно време, отдых и доходи за различните сегменти на обществото, със спасяването на специфични културни ценности на населението и дестинациите.

В човешкото развитие туристическите дейности стимулират образованието, обучение на местния труд, повишаване на нивото на образование и образование на участващите социални участници, насърчаване на гражданското образование и уважение към различните култури, народи, обичаи и ценности. За българското общество туризмът може да се представи като ценен актив, механизъм за включване на групи и етноси чрез различни начини на преживяване, връзката между културата и околната среда, която осигурява България. Туризмът, включващ идеята за устойчиво развитие, споделя ангажимента за подобряване на разпределението на доходите и намаляване на неравенствата в социални, културни и регионални аспекти. Така че, планирането със социално-културна устойчивост е добре изпълнено, когато чрез създаването на туристически атракции се мисли за взаимодействие с общността. Това трябва да се осъществи чрез търсенето на културно конструирани значения, насочени към протагонизма на социалните актьори. Също така е важно да се отговори на някои въпроси: Какво търси посетителят? Какво може да предложи мястото? Какво иска да покаже общността?

Тези важни проблеми не винаги се отчитат, когато дадено място планира да приема туристи. Като цяло първите действия се фокусират върху възможностите за транспорт, настаняване, храна и консумация (които са важни, но не изключвайте други действия). По този начин се обръща малко внимание на информацията за мястото, неговите обитатели, навици, обичаи, истории, легенди и пр.

Четири принципа на устойчивост поддържат силна връзка между себе си и трябва да бъдат планирани заедно, тъй като това е единственият начин за постигане на устойчивост. По същия начин въздействието на туризма, независимо дали носи положителни или отрицателни ефекти, засяга и всички области, обвързани с осъществяването му.

Туристическите документи представят стъпките към общините на българските туристически региони, като са организирани въз основа на принципите на екологична, икономическа, социално-културна и политико-институционална устойчивост и подчертават ползите от регионализирането и консолидирането на туристическото предлагане.

Указанията, съдържащи се в тези документи, ще позволят да се достигнат цели, свързани с развитието на устойчивия туризъм, като:

- интеграцията и сътрудничеството между общините,
- разширяването и квалификацията на пазара на труда,
- увеличена продължителност на престоя и на средните разходи на турист в дестинацията.

В този смисъл социално-културната устойчивост на туризма предлага модел на развитие, центрирано в човешки мащаб, в култура на сътрудничество и партньорство, целящо да намери начини да даде възможност за развитие и подобряване на неговия потенциал. Това е модел на туризъм, разработен с участието на жители на място, на мениджъри на туристическата мрежа и на производствената верига, съзнавайки, че доходите и печалбите, генерирани от туристическата дейност, също трябва да се управляват и разпределят в общността, с цел насърчаване и подобряването на качеството на живот на

всички участващи и благоприятстват създаването на работни места, започвайки от формулирането, организацията и прилагането на устойчив туризъм и гостоприемство от общността.

Политико-институционален аспект

За да се разбере значението на политико-институционалната устойчивост, трябва да разберем, че зад всяка политическа инициатива стоят хора, чиито ангажименти и миогледи могат или не могат да се съгласят с принципите на устойчивост. В този смисъл един от инструментите за управленски стратегии, най-използвани за стимулиране на политико-институционалната устойчивост, политиката на институцията е тази, която насърчава или извършва някакви действия. Политиката на институцията урежда нейните разпоредби, нейната социална ангажираност и дори насочва поведението, което очаква от своите членове, обществото и помежду си. Той е един от най-традиционните и използвани от всяка публична или частна организация инструмент.

Политическите партии, например, имат вътрешни политики, които управляват идеологията и етичното поведение на своите членове. Големите институции и частните компании все по-често определят своите институционални политики за насочване на етичната позиция на служителите си, които работят в офиси по целия свят, както и техните пазарни и мисионни цели. За политиката на институцията за насърчаване на устойчивостта е достатъчно тя да управлява, одобрява и публикува във и извън институцията. Така че тя се ангажира с обществото по етични и политически причини.

Когато туристическа институция пише и одобрява своята политика, с участието на всички свои сътрудници, този документ става параметър за бъдещите политически решения на институцията. Препоръчително е туристическите институции да са ангажирани с политическата устойчивост от техните операции, добавяйки този социален ангажимент към тях. В случая на регионално развитие на туризма съществува взаимозависимост между:

- правителството, което се нуждае от местни участници за формулиране на ефективни публични политики;
- местни участници, които се нуждаят от правителство, което да признае трудностите и насърчават организирането на производствени системи за устойчиво развитие на дестинацията.
- Осигурява съвместимостта на развитието с поддръжката на екологични процеси от съществено значение за разнообразието на ресурсите.

Като се има предвид всичко казано, как можем да определим политико-институционалната устойчивост?

Политико-институционалната устойчивост се отнася до стабилностите и приемствеността на установени партньорства и ангажименти между различните държавни агенти и агенции на трите нива на управление и трите сфери на власт, в допълнение към тези участници в обхвата на гражданското общество.

Необходимо е да се стимулира развитието на туризма въз основа на интегрирана перспектива, където правителствени и неправителствени институции са ангажирани да работят в партньорство, за да осигурят политико-институционална устойчивост, представляваща съществен елемент за конкурентно развитие, планирано и устойчиво развитие на туристическите дестинации.

В тази нова връзка се очаква гражданското общество да приеме позиция на участие и сътрудничество и правителството да го възприема като истински партньор, способен да допринесе ефективно и с добро представяне на неговите функции.

Политико-институционалната устойчивост в туризма трябва да се разбира като приемственост на управлението на политиката на развитие на туризма във времеви хоризонти и преодоляване на краткосрочния срок на политическите мандати.

По този начин участниците в този процес трябва да бъдат групите, представени от лидери на общността, предприемачи, университети, обществени организации, гражданско общество и други членове на обществото, които анализират и изразяват интересите на групи от населението на даден туристически регион.

Политико-институционалната устойчивост оказва влияние върху капацитета на организация на населено място. Да се направи дадена дестинация подходяща за устойчив туризъм не се постига за една нощ. Необходимо е да се събира пазарна информация, да се определят пазари, да се създават структури, да се тестват туристически маршрути, да се идентифицират различните участници и най-вече да се планират дейностите между тях.

СОТ препоръчва туристическите институции, независимо дали са публични или частни организации, да се организират по такъв начин, че техните структури и фокусът на управлението да са насочени върху политико-институционалната устойчивост. Възможно е в процеса на изпълнение на работата да се случват политически промени в организации, представляващи сектора. Тези промени в политическата организация на институциите могат да дестабилизируют растежа на туристическите региони. Някои от факторите, които могат да дестабилизируют процеса на развитие са регионални:

- липса на приемственост в политиките за публичен туризъм;
- остър спор за политически интереси;
- липса или малка прозрачност в публичното управление на туризма;
- ниско междуинституционално сътрудничество;
- липса на регионално планиране на туризма;
- липса или малко участие на частния сектор.

Предизвикателството за местните агенти и отговорните институции е да предотвратят тези проблеми в региона до степен на стабилизиране на процеса на развитието. Въпреки че това е очевидно, социалната ангажираност на политиките и активното участие на местните актьори играят съществена роля, за да може да се постигне политико-институционална устойчивост.

Принципите и инструментите за управление, които имат пряка връзка с политико-институционалната устойчивост са следните:

- активно участие на местни актьори;
- сътрудничество между публичния и частния сектор;
- поддържане на политико-институционални показатели за устойчивост.

В днешния свят публичните власти преминават през процес на подобряване на управленските си практики, чиито основни цели са да го направи по-прозрачен, ефективен и по-малко бюрократичен. Една от алтернативите за постигане на най-ефективния начин за насърчаване на тази качествена промяна в публичния сектор е участие на други актьори.

В България също можем да станем свидетели на формирането на нови институции които имат за цел да насърчат участието на обществото в дискусиата и контрола на публичната власт. Това са срещи, които се занимават с бюджета, планиране на участие, обществени консултации или дори срещи за обсъждане на теми от колективен интерес.

Политическата и институционална устойчивост на туристическите дестинации до голяма степен зависи от способността за участие и ефективно ангажиране на обществото.

Не е достатъчно правителството да идентифицира туристическите региони. Необходимо е обществото да ги припознае, да ръководи тяхното развитие и да работи в сътрудничество с държавата за насърчаване на организирането на реални системи за регионални туристически атракции, които се предлагат на пазара, напр. като туристически маршрути.

Най-добре е развитието на туризма да се планира и управлява от регионални управленски инстанции, като резултат от социално участие и сътрудничество между различните сфери на управление, участващи в регионалното развитие на туризма и местните участници, така че отговорността за разработването, контрола и в някои случаи прилагането на публичната политика да се споделя. Ако правителствата традиционно се ограничават да информират обществото за техните политически решения в еднопосочна връзка, днес съзряването в демократичните общества, свързани с очевидните трудности на правителствата в отговор на социалните изисквания, е консолидиране на комуникационни канали, които насърчават прозрачност, професионализъм и устойчивост на публичното управление. През последните десетилетия нарастването на групите, организирани в съюзи, асоциации, неправителствени организации – НПО, смесени компании, агенции за развитие и други структури, които улесняват диалога и сътрудничеството с публичния сектор, служи като социален индикатор за разбиране интереса на обществото да се доближи до държавата. Тази нова активна позиция на обществото не е резултат от случайността. Изживяваме нов момент, в който публичните власти и гражданското общество откриват в диалога и в сътрудничеството възможност за решаване на социални проблеми и развитие с по-голяма ефективност. Тази нова практика носи ползи на продуктивната система на туризма, на правителствата като цяло и на обществото.

При този сценарий от интерес за държавата е да стимулира участието и диалога с обществото.

Екологичен аспект

Най-често екологичният аспект на устойчивото развитие на туризма се свързва с понятието „екотуризм“.

Терминът „екотуризм“ се появява в края на 70-те години, както и по-голямата част от специалните и алтернативни форми на туризъм в резултат на нарастваща международна тенденция за устойчиви и социално отговорни форми на туризъм.

За да бъдем точни, той е формулиран за първи път през 1983 г. от Hector Ceballos-Lascurain и използван за описание на природния туризъм, в относително необезпокоявани области, с акцент върху образованието. След 4 години) той разширява определението си по следния начин (Ceballos-Lascurain 1987):

„Туризм към сравнително незасегнати и незамърсени природни територии със специфичната цел за изучаване, възхищаване на и наслаждаване на пейзажа и неговите диви растения животни, както и на съществуващите културни забележителности (както минали, така и сегашни), намиращи се в тях.” „Това е дейност, която от една страна може да има много ограничено въздействие върху околната среда, върху развиващите се райони, а от друга страна да предлага удоволствие, знания и преживявания за посетители, поддържане и повишаване на просперитета на местните общности.“ (Ceballos-Lascurain, 1996).

От началото учените започнаха дълга дискусия относно точната дефиниция и съдържание на екотуризма, в резултат на което възникват множество различни дефиниции. Причината е, че концепцията за екотуризм описва многоизмерно явление. Всички те определят екологичния туризъм като форма на отговорно пътуване до природни зони с цел

изучаване и опазване на природата и осигуряване на социално-икономически ползи за местното население (Fennell, 2008, 2009, TIES, UNEP/TIES).

На Световната екологична туристическа конференция в Канада през 2002 г. се приема, че „екологичният туризъм обхваща всички принципи на устойчивия туризъм, що се отнася до икономическите, социалните и свързаните с природната околна среда влияния на туризма.” Според Международното общество за екологичен туризъм (The International Ecotourism Society – TIES) „Екологичният туризъм е отговорно пътуване до природни места и местообитания, чрез което се съхранява околната среда и поддържа благополучието на местните жители в конкретния екологичен район”. Световният съюз за опазване на природата определя екологичния туризъм като „пътуване или посещение, отговорно към околната среда, до сравнително непокътнати природни територии с цел удоволствие и възприемане на природата (и всички съпътстващи я културни забележителности), което подкрепя опазването на природата, посетителите показват ниска степен на негативно въздействие и се осигурява активно и рентабилно социално-икономическо развитие на местното население” (International Union for Conservation of Nature, IUCN).

Специално внимание заслужава по-разгърнатото определение на Австралийското министерство на туризма (2015), дефиниращо, че „Екологичният туризъм е ориентиран към природата туризъм, който включва в себе си образование и представяне на околната среда по подходящ и адекватен начин за подрастващите поколения и е управляван от принципите на екологичната устойчивост, която се разглежда от гледна точка на приноса за локалната общност и дългосрочното съхранение на ресурсите”. Това определение сполучливо се допълва от дефиницията на Международната организация по екологичен туризъм, която определя, че „Екологичният туризъм обединява екологичната защита и развитието на общността” (International Ecotourism Society, 2015).

Следователно, екотуризмът е организирания вид туризъм с такъв брой туристи, че въздействието от тяхната дейност да е минимално върху човешките и природните екосистеми в района. В допълнение следва да се отбележи, че екологичният туризъм представлява възможност за развитие на туристическия бизнес и всички, свързани с него услуги, като приоритетно това се осъществява в селски райони чрез използването на малки местни предприемачески инициативи и по този начин се осигурява социално-икономическа активност на местното население и справедливо разпределение на доходите от тези дейности.

Особеност на тази форма на туризъм са почивки в райони със специална природна красота и екологична стойност и търсене на начини, по които опазването на природата би могло да допринесе за икономическото развитие на даден район.

Често се случва понятието екотуризъм да се отъждествява с природен туризъм. Но екотуризмът е концепция, която съчетава два елемента: развитието на природния туризъм и приносът на икономическата политика за опазването на околната среда.

Освен това, докато в случая с природния туризъм туристът прави само едно пътуване до природни зони за отдых, то в случай на екотуризъм, екотуристът е информиран и запознат с конкретни екологични проблеми, съзнателно избира природата и преследва дейности на взаимодействие с нея в специфична област, като наблюдение на птици с местен водач, например.

Екотуризмът се разбира и като форма на сближаване на следните алтернативни форми на туризъм:

- 1) Природен туризъм
- 2) Агротуризм

3) Приключенски туризъм и

4) Образователен туризъм

По-конкретно, екотуризмът е форма на алтернативен туризъм, който включва следните функции:

- включва всички форми на туризъм, свързани с природата и природата среда като цяло, която заедно с традицията и културата са основен мотиватор за посетителите
- включва отчасти обучение и информация
- обикновено се организира от малък местен бизнес
- спомага за свеждане до минимум на негативните ефекти върху природните и социално-икономическа-културна среда
- насърчава защитата на природните зони чрез укрепване на местната икономика, създаване на работни места и източници на доходи за местните жители и популации, като същевременно сенсibiliзира жителите на районите, но и туристите за необходимостта от опазване на природното и културно богатство
- включва местните общности в планирането, развитието и нейното функциониране и допринася за техния просперитет

Следователно се разбира, че екотуризмът, освен екологичен, може при определени условия да има силно положително икономическо въздействие върху регионите, където се развива.

Неслучайно днес той е такъв развиващ се сектор на световната туристическа индустрия. По-конкретно екотуризмът има годишен ръст по-голям от този на другите видове туризъм като цяло. Освен това въз основа на редица прогнози, нараства търсенето на екотуризъм и почивки в природата, което ще доведе до повишено търсене на подобни туристически пакети, както и до нарастващ интерес към „опазване“ на тези дестинации и свързаните с тях природни ресурси (ЕТС, 2006).

Ето защо, екотуризмът е възможност за развитие на лека икономическа дейност, допринасяща както за местния, така и за икономическия просперитет, както и в защита на природата. По тази причина е считан за особено важен „инструмент за развитие“, както по отношение на въпросите за опазване на ценните природни ресурси, така и по отношение на проблемите за подобряване на качеството на живот на местната общност.

Съществуват обаче фактори, които често възпрепятстват местното участие на обществото в различните му етапи на развитие и като резултат местните жители не извличат значителни ползи от целия процес. Факторите могат да произтичат от географското местоположение на защитената зона, т.е. близостта или не до градските центрове, тъй като това може да доведе до концентрация на инфраструктурни проекти и осигуряване на персонал за работа с потенциал от хора, разположен в тези градски центрове. По този начин в участието му влиза ограничено селско общество, живеещо в близост до защитената зона.

Като цяло се възприема, че екотуризмът е природен туризъм, който за разлика от масовия туризъм, не надвишава физическия, културен и социален капацитет на района, където се прилага, но насърчава защитата на природните и културни ценности на околната среда и поддържане на сплотеността на социалната тъкан, и ги включва по-долу, като детерминанти относно определени критерии и цели, които са широко приети и преплетени с нейните принципи и философия, а именно устойчивост, която се отнася до създаването на необходимите условия за развитие, чиито основни характеристики ще бъдат продължителност и трайност.

Друг критерий, който определя неговия концептуален и функционален профил е, че екотуризмът има своя образователна и обучителна функция, която може да бъде спусъка за участие и повишаване на обществената осведоменост относно екотуризма.

Критичен въпрос за правилното прилагане на екотуризма е спазването на капацитета на територията, процес, който изисква постоянно наблюдение от компетентния орган на управление и адекватна правна рамка за защита, която ще допринесе за неговото правилно развитие.

В много защитени зони приемането на мерки са свързани с ограниченията за упражняване на специфични „производствени“ дейности в съзнанието на местното население, чрез налагане на забрани в резултат на което се създава отрицателен климат за опазване на природните му ресурси и площи. През последните години е очевидна постепенна промяна в това възприятие и отношението на жителите на такава област, тъй като сега се появява мнението, че тази област може да бъде източник и на алтернативен доход и се появяват значителни бизнес възможности.

И накрая, екотуризмът помага да се осигурят приходи за целите му и за защита на дадена зона. В защитените зони част от приходите от екотуризъм е предназначена за изпълнение на действия за опазване на околната среда и тяхното управление (управленски намеси, поддръжка на трасето и инфраструктурата като цяло). Тези приходи обикновено идват:

а) директно от въвеждането на входен билет, продажба на сувенири, наемането на водачи и др. и

б) косвено, напр. със специално данъчно облагане на пряко зависими бизнес дейности от защитената зона, с доброволния принос и др.

Заклучение

Накрая може да се обобщи, че основните аспекти на устойчивия туризъм – екологичен, социален, политически и икономически са и в основата на концепцията за устойчиво развитие като цяло. Това включва:

- Равнопоставеност на екологичните, социалните и икономическите измерения на развитието.
- Антропоцентричност – антропоцентричността не елиминира екоцентричността. Тя я изисква.
- Научен подход - анализи и методики за прилагане на концепцията, нови технологии и определяне на капацитет, определяне на критерии и индикатори за устойчивост и т.н.
- Политически подход – Политиката следва да създаде и приложи адекватни механизми за успешно управление на развитието. Необходимо е превантивно дългосрочно и отговорно стратегическо планиране
- Балансиране между целите на различните заинтересовани групи и териториални равнища, както и на прилагането на механизмите на партньорство.
- Поведенчески аспект – цялостната промяна в обществените нагласи и поведенчески модели.
- Множественост при дефинирането – не е възможно да се даде приоритет на една единствена дефиниция.
- Контекстуално измерение – приложението ѝ трябва да бъде съобразено с конкретните условия и зависи от обективното състояние на системата.
- Опасност от неправилно интерпретиране, дори злоупотреба с концепцията.

REFERENCES

- VODENSKA, M. 2001. *Ikonomicheski, sotsialni i prirodni vliyanija na turizma*, Sofia: Sv. Kliment Ohridski.
- BRAMWELL, B. and LANE, B. 1993. Sustainable tourism: An evolving global approach. *Journal of Sustainable Tourism*, 1, 1-5.
- BUTLER, W. 1999. Sustainable tourism: A state-of-the-art review, *Tourism Geographies*, 1:1, 7-25, Available at: DOI: 10.1080/14616689908721291.
- CATER, E. 1993. Ecotourism in the third world: problems for sustainable tourism development, *Tourism Management*, Vol. 14, Issue 2, April 1993, Pages 85-90
- CLARKE, T. 1997. A Framework of Approaches to Sustainable Tourism, *Journal of Sustainable Tourism*, 5: 3, 224-233, Available at: DOI: 10.1080/09669589708667287.
- National Ecotourism Strategy 2015. Commonwealth Department of Tourism in Australia.
- EBER, S. 1992. Beyond the Green Horizon: A Discussion Paper on Principles for Sustainable Tourism. Godalming, UK: Worldwide Fund for Nature.
- FENNELL, D. A. 2008. *Ecotourism*, Routledge.
- FENNELL, D. A. 2009. Ecotourism. In: R. KITCHIN, N. THRIFT (eds.) *International Encyclopedia of Human Geography*, Elsevier BV, 372-376.
- FRANCE L.A. 1997. *United Nations Conference on Environment and Development*; London: Earthscan,
- International Ecotourism Society 2015.
- JAFARI, J. 1990. Research and Scholarship: The Basis of Tourism Education, *Journal of Tourism Studies*, 1(1).
- KRIPPENDORF, J. 1984. *The Holiday Makers: Understanding the Impact of Leisure and Travel*, London: William Heinemann.
- OMT 1993. Tourism on Year 2 000.
- PROSSER, R. 1994. Societal Change and Growth in Alternative Tourism, in Ecotourism: A Sustainable Option? E. CATER; G. LOWMAN (eds.). London: John Wiley & Sons, pp. 19-38.
- The International Ecotourism Society (n.a.). Available at <https://ecotourism.org>.
- The International Ecotourism Society (n.a.). Available at <https://ecotourism.org/our-members-partners/>.
- UNEP/TIES (n.a.) *Ecotourism: Principles, Practices & Policies for Sustainability*. Available at: <https://wedocs.unep.org/handle/20.500.11822.9045>.
- UNEP and UNWTO 2005. *Making Tourism More Sustainable -A Guide for Policy Makers*.
- UNWTO 1996, 2023. *Tourism Highlights*.

ASPECTS OF SUSTAINABLE TOURISM DEVELOPMENT

Abstract. Building a sustainable society is a serious challenge for governments, who play a major role in promoting it, setting policies that change the view that one must pursue economic growth at all costs.

Tourism is a complex phenomenon that involves a variety of variables and relationships. It is understood as an activity of fundamental importance to society and one of the main factors of human interaction and integration, (political, cultural and economic), in a world increasingly globalized in all its aspects.

Sustainable tourism development considers cultural authenticity, economic impact, social inclusion, environmental protection, service quality and local government capacity as conditions essential to the long-term viability of tourism. Tourism sustainability depends on the planning and implementation of key aspects that support it. The aspects to be taken into account are: economic, socio-cultural and political-institutional simultaneously.

Sustainable development is progress in the political, social, economic, environmental, health, technological, cultural and recreational aspects of community life. It is related to improving the quality of life. It contains not only the material but also the immaterial aspects of life – all aspects of well-being from health status to economic well-being and political freedom.

Assessments of the sustainability of tourism must be expanded and deepened in all its aspects, in parallel with the development of the tourism industry and the increase in variability and complexity of its influences.

The study presented analyses the theoretical content of the concept for sustainable tourism development and its basic aspects.

Keywords: aspect, tourism, sustainable development principles

JEL: Z32, Z38

Vanya Manikateva, PhD Student
International Business School
Botevgrad, Bulgaria
E-mail: v.manikateva@nat.bg